

ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ У ЦИЉУ ОСТВАРИВАЊА НАКНАДЕ ТРОШКОВА ПОСТУПКА

Апстракт: У раду аутор објашњава појам злоупотребе права у парничном поступку уопште, уз нарочити осврт на злоупотребу права у циљу остваривања трошкова поступка. У вези са тим, даје се приказ одредаба којима се регулишу трошкови парничног поступка, како међу странкама, тако и према суду, и врши њихово довођење у везу са овлашћењима које странке злоупотребљавају ради остваривања трошкова поступка. У раду је дат преглед превентивних и репресивних мера које законодавац ставља на располагање судији ради сузбијања и санкционисања злоупотребе права, уз акценат на одбијању захтева странке да јој се надокнаде трошкови поступка који нису били потребни за вођење парнице, као посебна мера за санкционисање извршене злоупотребе. На крају, аутор даје приказ неколико случајева злоупотребе права у циљу остваривања трошкова поступка из праксе домаћих судова, ради ближег сагледавања где је граница између дозвољеног вршења права и његове злоупотребе.

Кључне речи: злоупотреба, процесна овлашћења, трошкови поступка, начела, санкција.

1. Увод

Основни постулати правне заштите у судском поступку – законитост, правилност, правичност, ефикасност и економичност, остварују се законским регулисањем процесних начела, као идејама водиљама у обликовању процесних института и појединих процесних овлашћења. Једно од основних процесних начела у грађанском судском поступку јесте начело забране злоупотребе права које спада у начела за поједине парничне радње.²

¹ kocic.jovana.93@gmail.com

² Поред начела за поједине парничне радње, постоји врховно начело поступка уопште, а то је „брзина и јевтиноћа поступка, с једне стране, и правилност пресуде, с

Странке у судском поступку предузимају различите парничне радње, а све њих везује јединство циља који се огледа у ауторитативном решавању грађанскоправног односа који је предмет парнице. Поред крајњег циља – решавање спора, свака парнична радња предузима се ради постизања неког ближег циља, попут разјашњења спорних чињеница, обезбеђења доказа, оспоравања противничких доказних предлога. Док се по редовном току ствари парнична радња предузима у складу са циљем који закон прописује, чести су случајеви да странка то чини из обести, у намери да другој странци нанесе штету, или с неким другим циљем који не одговара оном због кога јој је овлашћење дато. Злоупотреба права је такво кориштење правних овлашћења које се врши са циљем да се другоме нанесе штета; или с циљем који је противан добрим обичајима (*contra bonos mores*), са савјесношћу и поштењем у промету. (Трива, 1980: 156). На тај начин, законска овлашћења странке постају инструменти за „нефер” парничење, а судски поступак „терен” за неправично и неефикасно остваривање права. Због тога, сваку злоупотребу права треба спречити или је санкционисати, уколико је већ извршена.

Закон о парничном поступку, у оквиру основних одредаба, регулише начело забране злоупотребе права, налажући странкама да савесно користе права која су им призната законом, а суду да спречи и казни сваку злоупотребу права које имају странке у поступку.³ Овако регулисана обавеза странака, у виду правног стандарда, конкретизирана је низом појединачних одредби, којима се од парничара захтева да предузимају радње у одређеним роковима, да образлажу своје захтеве, да поједине радње предузимају само уколико за то постоје оправдани разлози, чиме се превентивно смањује могућност да до злоупотребе дође. Прописивањем формалних захтева за предузимање процесних радњи, законодавац настоји да се поступак спроведе без одуговлачења, са што мање трошкова и без реализације евентуално скривених побуда странака, које не доприносе доношењу правилне и законите одлуке.⁴

Упркос процесном оквиру који детаљно регулише формалне услове страначких радњи, злоупотреба права у поступку је неизбежна, јер не зависи од објективних граница датих овлашћења. Процесноправна овлашћења имају поред објективних граница, још и субјективне границе, које су одређене

друге”.(Марковић, 1968: 73–74).

³ Чл. 9 Закона о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/02013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020.У даљем тексту ЗПП.

⁴ Више о форми процесног деловања странака и њеном утицају наефикасно и економично одвијање поступка видети: Трива,1972: 418–428.

менталитетом парничара и циљем институције. (Марковић, 1937: 52). Малициозно и несавесно деловање странке може бити мотивисано бројним разлозима, а један од њих је остваривање добити у виду трошкова поступка. Иако трошкови поступка представљају споредни захтев о коме суд одлучује, често премашују износ главног захтева, чиме умногоме утичу на обликовање понашања странака у поступку. Овакав циљ странка може постићи предузимањем радњи које не доприносе разјашњењу парничне ствари, нити служе постизању неког ближег процесноправног циља, већ само представљају делање које ће по окончању поступка наплатити кроз досуђене трошкове поступка за њихово предузимање. У питању су трошкови који странци нису били потребни за вођење поступка, већ их је циљано проузроковала због очекиване добити од њихове наплате.

Остварење такве „добити” претпоставља да странку заступа адвокат, јер се у том случају трошкови одмерују према прописаној тарифи⁵, па ће свака предузета радња значити њено тарифирање и обавезу странке која је изгубила парницу да их надокнади. Чињеница да странка која опуномоћи адвоката сама претходно сноси ове трошкове, не мења природу злоупотребе права у поступку према супротној странци, јер интерни споразум између пуномоћника и заступане странке о плаћању награде и трошкова адвокату остаје изван домена суда. Аутор се у раду неће бавити питањем одговорности адвоката када злоупотребљава право у сопственом интересу, мимо знања странке коју заступа, имајући у виду да поменута тема захтева спровођење посебног истраживања, ради мапирања проблема везаних за кршење етичких стандарда од стране адвоката.⁶

Предмет рада је одређивање појма злоупотребе права у парничном поступку уопште, уз нарочити осврт на појам злоупотребе права у циљу остваривања трошкова поступка, приказ најчешћих случајева злоупотребе

⁵ Чл. 154, ст. 2 ЗПП.

⁶ У циљу ближег испитивања одговорности адвоката за стручно и савесно пружање правне помоћи, потребно је сагледати усклађеност њиховог поступања са постојећом регулативом адвокатске професије садржаној нарочито у Закону о адвокатури, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011 и 24/2012 – одлука УС, Кодексу професионалне етике адвоката, *Службени гласник РС*, бр. 27/2012 и 159/2020 – одлука УС и Статуту Адвокатске коморе Србије, *Службени гласник РС*, бр. 85/2011, 78/2012, 86/2013 и 11/2023 – одлука УС. Ауторка истраживања о раду дисциплинских органа и дисциплинских поступака Адвокатске коморе Ниш, указује да „примена прописа о дисциплинској одговорности адвоката и адвокатских приправника није била предмет научне и стручне анализе и евалуације, тако да недостају сазнања о најчешћим повредама адвокатских дужности и угледа адвокатуре, о учесталости дисциплинских поступака, њиховој ефикасности и делотворности.“ Више о спроведеном истраживању наведене теме и добијеним резултатима видети <https://www.pravosudnabaza.org>, Приступљено 15. 4. 2023.

права у овом циљу и преглед превентивних и репресивних мера за њено санкционисање.

Циљ рада је да се прегледом случајева из судске праксе домаћих судова укаже на учесталост несавесног поступања странака у парничном поступку ради остваривања трошкова поступка и на штетност утицаја злоупотребе права по читав поступак, те да се анализом актуелне законске регулативе уоче њени недостаци и дају предлози будућих измена закона, ради унапређења система заштите парничара од нелојалног понашања супротне странке.

2. Злоупотреба права у парничном поступку

Злоупотреба права у грађанском процесном праву јесте коришћење једног овлашћења, једног формалног законског прописа, у другом неком циљу, а не у ономе у коме је то овлашћење било дато титулару, односно у коме је законски пропис био донет. Таква радња, по својим спољашњим знацима потпуно је коректна, али се по своме дејству и циљу коме титулар тежи, има сматрати као недопуштена. (Марковић, 1937: 55).

За разлику од злоупотребе материјалног права, коју у нашем легислативном систему Закон о облигационим односима⁷ и Закон о основама својинскоправних односа⁸ регулишу као вршење права противно циљу због кога је оно признато или успостављено, злоупотреба права у парничном поступку није садржински одређена, већ је само прописана дужност суда да спречи и казни сваку злоупотребу права које имају странке у поступку.⁹ Уз то, наложена је обавеза странкама да савесно користе права која су им призната законом.¹⁰ У ширем смислу речи, злоупотребљава своје право свака странка која не иступа поштено и савесно. (Познић, 1970: 146).

Ипак, одредбом којом прописује новчано кажњавање странке, Закон о парничном поступку говори о коришћењу процесних овлашћења противно

⁷ Чл. 13 Закона о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр.31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/2020.

⁸ Чл. 4, ст. 2 Закона о основама својинскоправних односа, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/26 и *Службени гласник РС*, бр. 115/2005 – др. закон.

⁹ Чл. 9 ЗПП.

¹⁰ Начело савесности и поштења и забрана злоупотребе права представљају једну исту идеју, с тим што је забрана злоупотребе права флагрантна повреда начела савесности и поштења, која је формулисана у форми једне забране. (Стојановић, 1970:92).

циљу због којих су прописана¹¹, чиме доприноси неусаглашеном одређењу ове забране. Иако обавеза савесног вршења права, с једне стране, и забрана вршења права противно циљу због којих су прописана, с друге стране, представљају исту идеју, изражену у првом случају на позитиван, а у другом на негативан начин, не ради се о идентичним појмовима. За откривање повреде савесног поступања може се користити унапред постављено опште правило које би се применило на све будуће ситуације, већ се у сваком конкретном случају, пажљивим разматрањем околности под којима се право врши, утврђује да ли је странка право злоупотребила. На другој страни, вршење права противно циљу због кога је оно прописано, сужава несавесно поступање само на случај противциљног вршења права, не узимајући у обзир и друге видове злоупотребе, код којих се право врши у циљу због кога је прописано, али то вршење садржи неки други недостатак.¹² Због наведене разлике, ваљало би у законском тексту јединствено садржински уредити појам злоупотребе права.

Ближи критеријум за процењивање да ли је странка савесно вршила своје овлашћење или га је злоупотребила, јесте постојање оправданог интереса за вршење права и веровање странке да управо тај интерес штити предузимањем процесне радње. Другим речима, недостатак оправданог интереса за предузимање одређене радње најсигурнији је знак злоупотребе (Марковић, 1937: 54). Па тако, уколико странка поднесе захтев за изузеће судије уверена у то да постоји разлог који доводи у питање његову непристрасност, она штити свој оправдани интерес, што неће бити случај уколико захтев за изузеће подноси ради одуговлачења поступка. Приликом планирања како ће водити парницу и на који начин ће исходovati одлуку у њену корист, странка може бити вођена и неким другим разлозима, попут увећања трошкова поступка, шиканирања супротне стране, наношења штете другоме. Уколико се процесна овлашћења користе ради остварења неког другог интереса, а не оног који је законодавац имао у виду приликом прописивања овлашћења, не постоји оправдан интерес за њихово вршење.¹³

¹¹ Чл. 186, ст. 2 ЗПП.

¹² Проф. Владимир Водинелић као остале видове злоупотребе права, које карактеришу другачији недостаци вршења права, и не састоје се у противности циљу права, наводи шиканозно, бескорисно, несразмерно, непромерено, противречно и неправично вршење права. (Водинелић, 1996: 39–69).

¹³ Вршење права противно циљу права и непостојање оправданог интереса који би се остварио вршењем права стоје у односу корелације када је у питању појам злоупотребе права, јер циљу сваког права одговора задовољење оправданог интереса његовог титулара, због кога му је право и признато. Да би се неко овлашћење могло

Уочавање злоупотребе права неће бити проблем када се ради о случајевима очигледне злоупотребе права, као нпр. када странка изјављује правни лек само да би одложила извршење своје обавезе. Другачији ће бити случај када, споља посматрано, изгледа да странка врши своје право коректно, а заправо то чини ради постизања неког недопуштеног циља, служећи се својим овлашћењем као инструментом за несавесно парничење. Тада је процесна радња странке предузета у складу са диспозицијом процесне норме која предвиђа и регулише ту радњу, али је предузета у намери да се другој странци у поступку правне заштите нанесе противправна повреда. (Станковић, 2007:119). Такав је случај, на пример, када странка прилаже поднесак у намери да јој суд призна трошкове на име његовог састава, иако се у њему не износе нове одлучне чињенице за разјашњење ствари. Дакле, идеја циља мора да буде за судију идеја водиља приликом оцене једног акта: он стално мора да врши поређење између циља законског прописа и циља у коме га парничар користи. (Марковић, 1937: 55).

Злоупотреба процесних овлашћења у циљу остваривања трошкова поступка судији неће увек бити уочљива, јер странка предузима радње које само привидно доприносе разјашњењу ствари или остварењу другог процесноправног циља. Тек по окончању парнице, уколико странка успе у поступку, суд ће разматрањем појединачних радњи исагледавањем целокупне ситуације, утврдити да ли су оне предузете са циљем због кога су предвиђене или са овом „скривеном” намером. Па тако, уколико је странка током поступка подносила поднеске ради образлагања својих навода, иако је то могла учинити на рочиштима, или поднеске у којима није износила уопште нове чињенице од значаја за одлуку суда, суд ће приликом одлучивања ценити да ли су ови трошкови поступка били потребни или су коришћени као средство за постизање другог циља. Али, за разлику од уобичајених санкција у случају злоупотребе овлашћења, о којима ће бити речи, суд у овој фази поступка злоупотребу санкционише одбијањем захтева странке за њихову надокнаду.

Полазећи од стилизације одредбе Закона о парничном поступку да ће суд приликом одлучивања који ће трошкови да се надокнаде странци да узме у обзир само оне трошкове који су били потребни ради вођења парнице, стиче се утисак да предузимање већег броја радњи, од оног који је заиста био потребан, представља кретање странке у границама законом дозвољених могућности, а да „вишак” радњи суд само не узима у обзир.

оквалификовати као злоупотреба, мора се бити начисто који је циљ оне норме којом је дотично право уређено и који је круг интереса који би да се њоме оствари. Телеолошки метод, и то у својој објективној варијанти, представља данас владајући поступак изналажења циља права. (Водинелић, 1996: 42).

Међутим, имајући у виду да се свака од појединачних процесних радњи не предузима ради остварења циља због кога је прописана, већ ради одуговлачења поступка и „гомилања” трошкова поступка, у таквом поступању неспорно се уочава мерило за постојање злоупотребе, односно вршење права противно његовом циљу. Чињеница да суд у таквој ситуацији не кажњава странку, не значи да злоупотребе нема, већ да се она у датој фази поступка не санкционише на тај начин. Због тога, странка која није успела у парници и није остварила право на накнаду трошкова поступка, остаје често несанкционисана за радње које је у току поступка предузимала у циљу увећања трошкова поступка. У поменутим примерима, при томе, није злоупотребљено овлашћење странке да оствари право на накнаду трошкова поступка када је успела у парници, већ друга процесна овлашћења која су јој дата законом, јер су предузета са циљем остваривања трошкова поступка. Таква овлашћења могу бити разноврсна, па није могуће таксативно побројати која од њих су подобна да буду злоупотребљена у овом циљу, већ се у сваком конкретном случају, оценом интереса који се остварује предузетом радњом и циља који се њоме постиже, закључује да ли су злоупотребљена или не.

Специфичан случај злоупотребе процесног овлашћења који стоји у вези са трошковима поступка, а одступа од осталих по својој реткости, постоји када странка не предузима одређену радњу у циљу стварања трошкова поступка, већ ради њиховог смањења, када је уверена да ће изгубити парницу. Па тако, тужилац злоупотребљава своје право на смањење тужбеног захтева када у току поступка, након што се тужени упустио у расправљање, повуче тужбу, а потом, када се тужени није сагласио са повлачењем, смањи висину тужбеног захтева са 4.000.000 динара на 1 динар.¹⁴ У вези са питањем пружања правне заштите када је очигледно да ће трошкови поступка значајно премашити вредност предмета спора, поједини аутори износе мишљење да би парница требало да се проведе

¹⁴ У случају привидног спора, по ставу теорије, суд би могао, позивајући се на непостојање правног интереса да одбаци тужбу као недопуштену, јер одлучивању нема места ако је парница покренута у другу сврху, а не ради заштите субјективног права. По једном мишљењу, одбацавање тужбе треба да буде засновано просто на принципу *de minimis non curat preator*. Правни интерес се треба узети као непостојећи када је безначајно мали. У закону такво правило није изричито садржано, али је оно у складу са схватањем да интервенцији правосуђа има места само ако се ради о потраживању које за тужиоца има некакав имовински значај. Судска пракса до сада није прихватила овакво мишљење теорије. Мишљење изнето у одговорима на питања привредних судова који су утврђени на седници Одељења за привредне спорове Привредног апелационог суда одржаној дана 7. 11. 2018. године и 8. 11. 2016. године, и на седници Одељења за привредне преступе одржаној дана 10. 11. 2016. године.

тако да њени трошкови не премаше вредност правног интереса ради чије је заштите дошло до спора пред судом. (Трива, 1972: 421).

Домишљатост странака ради постизања добити у виду увећаних трошкова поступка све више долази до изражаја и на терену остваривања права на правну заштиту, односно права на тражење судске заштите. Признавањем права на правну заштиту, сваки правни субјект добија „командну полуку” којом може да покрене судску активност ради заштите и остваривања грађанског субјективног права увек када затаји механизам његове спонтане реализације. (Станковић, Петрушић, 1996: 75). Субјект злоупотребава право на правну заштиту када судски механизам не активира ради заштите свог права, већ ради доношења противправне повреде друге или остварења недопуштеног интереса. У пракси домаћих судова све су чешћи случајеви у којима долази до тзв. „цепања” тужбе, када тужилац подиже више тужби ради остварења права која су могла бити остварена и вођењем једног поступка, а све у циљу наплате трошкова у свим покренутим поступцима. Таква злоупотреба права, примера ради, постоји када тужилац подиже више тужби ради наплате сваког доспелог износа издржавања засебно или када једну тужбу подиже ради потраживања материјалне, а другу ради потраживања нематеријалне штете поводом истог догађаја. Иако су судови дужни да узму у разматрање сваки захтев правног субјекта за пружање правне заштите, овакав вид злоупотребе треба бити санкционисан приликом одлучивања о трошковима поступка, одбијањем захтева за њихову накнаду.

3. Злоупотреба права у контексту релевантних одредаба домаће регулативе о трошковима парничног поступка

Парнични трошкови су трошкови једног парничара које је он имао поводом и у току парнице. (Станковић, 2010:309). Основно правило доношења трошкова парничног поступка којим странка може бити руковођена када злоупотребава процесна овлашћења, јесте да је странка која изгуби парницу дужна да противној странци накнади трошкове.¹⁵ Ради се о коначном доношењу парничних трошкова, за разлику од њиховог претходног плаћања, када важи правило да свака странка сама сноси трошкове поступка које је изазвала својим радњама. Имајући у виду да је вођење парнице неизвесна борба између парничара и да се одлука суда не може знати до окончања поступка, злоупотреба процесних овлашћења у циљу стварања трошкова поступка ради њихове коначне наплате постојаће, по правилу, када је странка рачунала на успех у парници, сопственом оценом

¹⁵ Чл. 153, ст. 1 ЗПП.

да се поступак по њу повољно одвија. Тада странка процесна овлашћења може вршити у циљу одуговлачења поступка, ради увећања трошкова поступка. До злоупотребе, међутим, може доћи и онда када странка уопште нема представу о могућем успеху у парници, у ком случају предузима радње које такође увећавају трошкове поступка, само без одуговлачења поступка, попут понављања поднесака у којима образлаже већ изнете наводе. Вођење поступка свакако подразумева својеврсни парничарски ризик за странку, па не може бити јасно мерило приликом оцене њеног деловања.

Када је у питању одлучивање о томе који трошкови припадају странци, Закон о парничном поступку стипулише правило да ће суд признати странци само оне трошкове који су били потребни за вођење парнице, ценећи све околности.¹⁶ Коректив овог правила представља дужност странке да надокнади противној странци трошкове које је проузроковала својом кривицом или случајем, што важи и за законског заступника или пуномоћника странке, уколико су они противној странци проузроковали трошкове својом кривицом.¹⁷

Иако се прописивањем оваквих одредаба, странка посредно може санкционисати за злоупотребу овлашћења у циљу стварања трошкова поступка, тако што јој суд неће досудити трошкове или ће јој наложити да надокнади трошкове које је сама скривила, наведено правило не доприноси санкционисању злоупотребе у фази поступка када је до ње дошло. Тим пре што процесна овлашћења у овом циљу током поступка може злоупотребљавати и странка која је изгубила парницу о чијим трошковима се не одлучује у одлуци о главној ствари. Због тога овај вид злоупотребе, иако коначном одлуком суда може бити санкционисан, у току самог трајања поступка доприноси његовој неекономичности, „затрпавању” суда неоснованим захтевима, што за последицу може имати и друге повреде права, попут повреде права на суђење у разумном року, а у крајњем и изазивање сумње грађана у ефикасност правосудног органа.

Поред Закона о парничном поступку, којим се регулишу питања надокнаде трошкова поступка између странака, од значаја за разматрање случајева злоупотребе процесних овлашћења у вези са трошковима поступка, могу бити и одредбе Закона о судским таксама¹⁸ којима сеуређује плаћање

¹⁶ Чл. 154, ст. 1 ЗПП.

¹⁷ Чл. 155ЗПП.

¹⁸ Закон о судским таксама, *Службени гласник РС*, бр. 28/94, 53/95, 16/97, 34/2001 – др. закон, 9/2002, 29/2004, 61/2005, 116/2008 – др. закон, 31/2009, 101/2011, 93/2012, 93/2014, 106/2015 и 95/2018. У даљем тексту ЗСТ.

трошкова суду због ангажовања правосудног апарата и чињенице да се правна заштита не пружа бесплатно. Висина судских такси је одређена законом и зависи од вида правне заштите који се тражи и пружа, од врсте спора који је предмет парнице и од степена ангажовања судског апарата у конкретном случају. (Станковић, 2010: 308). Основни критеријум за одређивање висине судске таксе коју ће странка бити дужна да плати суду, јесте вредност предмета спора која се утврђује према одредбама Закона о парничном поступку, ако Законом о судским таксама није другачије одређено.¹⁹

Овлашћење странке да сама у тужби одреди вредност предмета спора, омогућава јој да означи и мању вредност главног захтева, како би платила нижи износ таксе за покретање механизма судске заштите.²⁰ То ће нарочито бити случај када се тужбени захтев не односи на новчани износ, а за предмет има непокретност, па странка уместо тржишне вредности непокретности, као вредност предмета спора означава знатно мањи износ. Иако у случају сувише ниског означања вредности предмета спора, Закон о парничном поступку предвиђа дужност суда да брзо и на погодан начин провери његову тачност, није регулисано шта представља брз и погодан начин, нити која су овлашћења суда приликом утврђења вредности предмета спора на начин који би омогућио брзо поступање, што у пракси судовима ствара велике потешкоће. Ипак, у поступању судова су се искристалисале неке методе, па тако суд процену означене вредности предмета спора може извршити тако што ће од самих странака прикупити информације о предмету спора, затражити решење о одређивању пореза на имовину, а може затражити и мишљење надлежне пореске управе о процењеној вредности пореске основице за утврђивање пореза на имовину.²¹ Предузимање наведених радњи може, поново, довести до непотребног одуговлачења поступка због чега би изричито прописивање санкције, попут новчане казне за очигледно погрешно означавање вредности предмета спора, могло предупредити такво поступање тужиоца.

¹⁹ Чл. 21, ст. 23СТ.

²⁰ Треба напоменути да су правила на основу којих се утврђује вредност предмета спора од значаја, не само ради утврђивања висине судске таксе коју ће странка платити, већ и ради одређивања стварне надлежности суда и оцене да ли ће се поступак водити по правилима општег парничног поступка или правилима која важе за спор мале вредности, за примену одредаба које се тичу поступка издавања платног налога, као и права на изјављивање ревизије. Из тог разлога, погрешно означавање вредности предмета спора не мора бити увек мотивисано плаћањем мање судске таксе.

²¹ <http://prav nabaza.paragraf.rs/dokumenti/casopis/641179> Приступљено 4. 2. 2023. године.

4. Средства за сузбијање злоупотребе права у парничном поступку

Сваку злоупотребу права у парничном поступку суд је дужан да спречи и казни, што Закон о парничном поступку и изричито прописује.²² Про-пуштајући да злоупотребу спречи или сузбије, суд постаје саучесник несавесног парничара у изигравању правног поретка (Марковић, 1968: 153). Средства која суду стоје на располагању ради остваривања ове дужности, а изричито су предвиђена Законом о парничном поступку као последица извршене злоупотребе, јесу новчано кажњавање странке која процесна овлашћења користи противно циљу због којих су прописана²³ и налагање странци која је злоупотребила процесно овлашћење да накнади штету оштећеној странци, уколико она то захтева.²⁴ Реч је, дакле, о репресивним мерама, којима се странка кажњава за несавесно парничење и онемогућава да постигне циљ ради којег је злоупотребила право.

Иста сврха може се постићи и обавезом странке да, независно од исхода парнице, накнади противној странци трошкове које је проузроковала својом кривицом или случајем који се њој догодио.²⁵ Кривица странке често се огледа у њеном немарном држању током поступка, које није оправдано са становишта савесног парничења и економичности поступка, због чега може указивати на злоупотребу права. (на пример, странка захтева одлагање рочишта ради ближег упознавања са садржином поднеска, иако јој је поднесак пре одржавања рочишта благовремено достављен од стране суда).²⁶

Премда су суду поменути одредбама обезбеђена средства за санкционисање несавесног поступања странака у току поступка, у пракси домаћих судова готово да се не примењују. Мера која највише служи санкционисању злоупотребе права извршене ради остваривања трошкова постука,

²² Чл. 9, ст. 2 ЗПП.

²³ Чл. 186, ст. 2 ЗПП.

²⁴ Чл. 187, ст. 1 ЗПП.

²⁵ Чл. 155, ст. 1 ЗПП.

²⁶ Поменута обавеза странке није предвиђена изричито као санкција за злоупотребу права у парничном поступку, будући да је странка дужна да, независно од исхода парнице, накнади противној странци не само трошкове изазване њеном кривицом, већи трошкове који су проузроковани случајем који се њој догодио. Поред тога, у литератури се указује на спор у науци о томе да ли несавесно вршење права постоји и у случају у коме се странци не може приписати *dolus* или груби немар. По новијем схватању, и такво процесно понашање странке представља повреду дужности савесног парничења. Странци се, дакле, начин вођења парнице може приписати у кривицу и кад занемарује пажњу која се у правном саобраћају тражи. (Познић, 1970: 147).

садржана је у одредби Закона о парничном поступку којом је прописано да ће суд приликом одлучивања који ће трошкови да се накнаде странци да узме у обзир само оне трошкове који су били потребни ради вођења парнице, ценећи све околности.²⁷ Њеном применом обезбеђује се да странка која је предузимала радње само у циљу остваривања трошкова поступка, остане без очекиваног добитка, чиме се накнадно, у коначној одлуци суда, санкционише њено непоштено поступање. Ипак, треба имати у виду да непотребност трошкова на чију накнаду странка неће имати право не мора нужно значити да су они настали као последица злоупотребљеног права. Због тога, када су настали трошкови резултат извршене злоупотребе, суд треба у образложењу одлуке ово нагласити, како несавесно поступање странке не би остало у сенци простог одлучивања о трошковима поступка.²⁸

Судови различито поступају приликом процењивања који су трошкови били потребни за вођење парнице. Реч је о критеријуму који захтева сагледавање сваког конкретного случаја, ради утврђивања да ли је трошак био неопходан, односно да ли се исти циљ могао постићи без њега, предузимањем радње на други начин. У том смислу, јединствен је став судова да трошкови састава поднесака од стране пуномоћника адвоката нису били потребни, ако је њихова садржина могла бити изнета и усмено, на рочишту за главну расправу.²⁹ Исто тако, ако је тужилац више пута поднеском уређивао тужбени захтев у погледу висине, има право на трошкове поступка поводом састава само једног таквог поднеска³⁰, а не представљају оправдане трошкове ни они који су тражени на име састава поднесака у којима се само понављају наводи већ изнети у поступку.³¹ Дакле, приликом процењивања да ли је странка поднеском остварила циљ којем он служи,

²⁷ Чл. 154 ст. 1 ЗПП.

²⁸ У пракси домаћих судова ће ретко неоправданост трошкова, чију накнаду странка захтева, бити образложена на овај начин – изричитим навођењем да су настали трошкови поступка последица извршене злоупотребе. Најчешће се трошкови парничног поступка не досуђују странци закључивањем да се конкретна парнична радња могла предузети на други начин или уопштеном формулацијом да није била неопходна за вођење поступка. Редак пример образложења одлуке о трошковима поступка у коме је суд изричито указао на непотребност трошкова због извршене злоупотребе права видети у решењу Вишег суда у Нишу 9 Гж 184/2022 од 10. 10. 2022. год., које је предмет детаљније анализе у наставку овог рада.

²⁹ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж-3101/2021 од 6. 1. 2022. године и решење Вишег суда у Ваљеву Гжрр-39/2022 од 28. 7. 2022. године.

³⁰ Пресуда Вишег суда у Ваљеву, Гж-424/2019 од 14. 5. 2020. године и решење Вишег суда у Нишу Гж 3486/22 од 8. 9. 2022. године.

³¹ Решење Привредног апелационог Пж-578/2016 од 19. 5. 2016. године.

суд ће нарочито водити рачуна о томе да ли су у поднеску изнети наводи од значаја за одлучивање суда, наводи који су новина у односу на раније изнетенаводе и да ли се радња могла предузети на начин мање штетљив по супротну странку.³² У трошкове који нису били потребни спадају и трошкови на име приступа адвоката на неодржано рочиште, уколико је оно одложено само зато што странка коју адвокат заступа није поступила по налогу суда.³³

Ипак, ван поменуте санкције у виду недосуђивања трошкова странци која је успела у парници, остају случајеви злоупотребе овлашћења које је извршила странка која је изгубила парницу, а у току поступка је несавесно предузимала радње у циљу увећања трошкова поступка. Новчано кажњавањете странке, као уосталом и других учесника која су злоупотребила неко право, често јетешко поткрепити уверљивим разлозима, јер странка предузима радње на које иначе има право у поступку, попут подношења поднесака, или предлагања нових доказа. Дужност суда да спречи сваку злоупотребу права могло би се, стога, конкретизовати његовом додатном обавезом да ускрати процесну радњу странке, која очигледно има за циљ остваривање добитка³⁴, као блаже санкције у односу на новчану казну. Прописивање овакве обавезе судамогло би превентивно утицати на странке да не предузимају радње за које претпостављају да неће бити узете у обзир, а њена примена допринела би санкционисању злоупотребе одмах када је и учињена. Поред тога, странке би током поступка биле упознате са намером суда да спречи и казни сваку злоупотребу, чиме би се предупредило понављање таквог понашања. Начело једнакости процесних субјеката тражи да странке буду упознате са ставовима суда од којих зависи усмеравање парнице и њезина судбина. (Трива, Дика, 2004: 151).³⁵

³² И када је циљ допуштен, вршење права може бити недопуштено ако представља непримерен начин остварења циља. Недопустиво је да се право врши на (другоме) штетљив или штетљивији начин, ако може на нештетљив или мање штетљив. Овде је реч о непримереном вршењу права, као једном од видова злоупотребе права. (Водинелић, 1996: 54).

³³ Решење Вишег суда у Нишу Гж-2004/20 од 27. 4. 2022. године.

³⁴ За разлику од овлашћења суда, на основу којих може ускратити поједине процесне радњестранака из првенствено формалних разлога, овде би се радило о обавези њиховог ускраћивања због злоупотребе права, чиме би се онемогућило предузимање радњи и када су оне формално коректне.

³⁵ Пропуштањем суда да странке упозори на слијед мисли којима се руководио при суђењу доводи до тога да странке бивају „заскочене“, затечене сучевим оцјенама за које су сазнале тек из пресуде, дакле у стадију кад је борба против остварених неповољних резултата знатно отежана. (Трива, Дика, 2004: 152). Принцип отвореног правосуђења, који подразумева дужност суда да упозна странке са радним тезама вођења поступка,

Поред репресивних мера, које су таксативно предвиђене законом, штетност злоупотребе права по поступак, захтева да се она превентивно спречи, како би се поступак несметано одвијао искључиво са циљем правилног и законитог решавања спора. Наведни циљ остварује се превасходно „добрим” управљањем поступком од стране судије, али и бројним ограничењима које закон намеће странкама, попут рокова и постојања оправданих разлога за предузимање појединих радњи, доказивања постојања правног интереса или образлагања навода које износи пред судом.

Савесно вођење парнице умногоме ће зависити од способности судије да, с једне стране, поступак „упакује” у законом предвиђене оквири за његово брзо одвијање, без непотребног одуговлачења и да, с друге стране, адекватно реагује на свако одступање странака од законом наметнутих ограничења. Судија може већ у току припремања главне расправе да донесе пресуду уколико процени да међу странкама нема спорних чињеница и да не постоје друге сметње за доношење одлуке.³⁶ Виспрен судија ће, на тај начин, спречити непотребно извођење доказа и стварање трошкова поступка. Поред тога, бројне захтеве странака судија мора да одбаци уколико се они не заснивају на образложеним наводима, попут предлога за враћање у пређашње стање, предлога за изузеће судије или приговора ненадлежности суда. Судија одлучује који ће се докази извести ради утврђивања битних чињеница, па адекватним одвајањем спорних од неспорних чињеница, превентивно спречава да се поступак продужи непотребним извођењем доказа који нису од значаја за одлучивање. Успешни резултат деловања судије зависиће како од његовог познавања закона, тако и од његове способности да примети сваку неправилност, премда ће оне често бити прикривене коректним држањем странке. Забрана злоупотребе права, омогућава, да се помоћу судије, који је огледало своје средине, критикују или оснажују поступци појединаца при вршењу њихових права. (Константиновић, 1925:184).

Окончању поступка без одуговлачења и сувишних трошкова нарочито могу допринети правила Закона о парничном поступку о временском оквиру за спровођење поступка и дужности странака на изношење процесног материјала у законском преклузивном року. Закон о парничном поступку као дужност судије изричито прописује његово старање да се

првенствено служи заштити странака када спор поимају различито од суда. Међутим, овај принцип може бити од значаја и за предупређивање понављања несавесног понашања странака, када су упознате са поступањем суда у таквим ситуацијама, које би се огледало у ускраћивању злоупотребе процесне радње.

³⁶ Чл. 291, ст. 2 ЗПП.

поступак не одуговлачи и да се расправа доврши у временском оквиру³⁷, по могућности и на једном рочишту.³⁸ Поступање судије у временском оквиру који се одређује на предлог странака посебним решењем³⁹, обезбеђује планско одвијање парнице и њено контролисано трајање. Имајући у виду да се решење о временском оквиру доноси најкасније на припремном рочишту, односно на првом рочишту за главну расправу ако припремно рочиште није обавезно, и да његовом доношењу претходи обавеза суда да разлучи спорне од неспорних чињеница, њиме се у најранијој фази поступка омогућава странкама да се упознају са временским ограничењима за предузимање процесних радњи и да доказне предлоге усмеравају на утврђивање само спорних чињеница. Поштовање временског оквира од стране судије од примарног је значаја за спровођење поступка у разумном року и смањивању могућности странака да одуговлаче поступак предузимањем непотребних радњи које нису временским оквиром одређене. Стручном судији ће постављени план одвијања парнице омогућити да редукује „изненадне” предлоге странака, остварујући уштеду времена и трошкова. Упркос дужности суда да се држи временског оквира⁴⁰, остаје отворено питање да ли ће правила о његовом поштовању уродити успехом. Наведено зависи како од стручности и савесности судија, тако и од реалних изазова са којима се судови суочавају, попут великог прилива предмета, што захтева спровођење посебног истраживања ради анализе адекватности постојећег решења о временском оквиру и степена његове реализације у пракси.

Једнако важна за постизање разумног трајања поступка, поред обавезе суда да поступа у временском оквиру, јесте обавеза странака да новоте⁴¹

³⁷ Временски оквир представља прелиминарни план усменог расправљања, који се састоји од одређивања броја и дана одржавања рочишта и распореда радњи на рочиштима у оквиру стадијума главне расправе, али се једним делом односи и на писмене радње, јер укључује и одређивање судских рокова. (Ракић-Водинелић, 2011: 517).

³⁸ Чл. 326, ст. 2 ЗПП.

³⁹ Решење о одређивању временског оквира нарочито садржи: број рочишта, време одржавања рочишта, распоред извођења доказа на рочиштима и предузимања других процесних радњи, судске рокове, као и укупно време трајања главне расправе. Видети чл. 308, ст. 4 ЗПП.

⁴⁰ Поступање у временском оквиру је обавеза судије и њено непоштовање представља основ за покретање дисциплинског поступка, у складу са одредбама Закона о судијама. Видети: чл. 10, ст. 2 ЗПП.

⁴¹ Појам новота може бити одређен у ширем и ужем смислу. Појмом новота у ширем смислу били би обухваћени нови захтјеви и приговори, те изношење нових елемената процесног материјала, у првом реду изношење нових чињеница и предлагање нових

у поступку изнесу у законом предвиђеном преклузивном року.⁴² Поменута обавеза странака, не само да спречава злоупотребу права у погледу утврђивања чињеничног стања, већ исту сврху постиже и на терену злоупотребе у циљу остваривања трошкова поступка. Па тако, изношење нових чињеница у поднесцима или предлагање нових доказа на рочиштима, ради „накупљања” већег броја наплативих радњи, судија неће узети у обзир или ће предлоге одбити, уколико је странка могла да их изнесе на припремном рочишту, односно на првом рочишту за главну расправу. Да би се оваквим процесним решењем постигао циљ којем служи, судија мора бити обазрив, будући да и рана преклузија за изношење чињеничног и доказног материјала може довести до неправичног суђења, јер може бити у колизији са принципом обостраног саслушања странака. (Ракић-Водинелић, 2011: 522).⁴³ Због тога добро управљање поступком захтева од судије да разумно трајање поступка и контролу страначких радњи постигне само у оквирима правичног суђења, како економичност поступка не би превагла над захтевима правилног и законитог одлучивања.

5. Специфични случајеви злоупотребе права у циљу остваривања трошкова поступка из судске праксе домаћих судова

Бројни су примери из судске праксе у којима се може уочити покушај парничара да коришћењем процесног овлашћења или права на правну заштиту, изиграју суд и остваре добит у виду трошкова поступка, иако су

доказа, али и нових правила искуства – у мјери у којој су релевантна за утврђивање чињеничног стања. Појам би новота у ужем смислу обухватао само нове чињенице и нове доказе. (Дика, 2010: 90)

⁴² Странка је дужна да најкасније на припремном рочишту, односно на првом рочишту за главну расправу ако припремно рочиште није обавезно, изнесе све чињенице потребне за образложење својих предлога, да предложи доказе којима се потврђују изнете чињенице, да се изјасни о наводима и понуђеним доказима противне странке, као и да предложи временски оквир за спровођење поступка. Видети чл. 308, ст. 1 ЗПП. Изузетак од овог правила огледа се у могућности странке да и касније, све до закључења главне расправе, износи нове чињенице и предлаже нове доказе, уколико учини вероватним да без своје кривице није могла да их изнесе, односно предложи, на припремном рочишту или рочишту за главну расправу, ако припремно није одржано. Видети чл. 314, ст. 1 ЗПП. Забрана изношења нових чињеница и предлагања нових доказа, са истим изузетком, важи и за поступак по жалби. Видети чл. 372 ст. 1 ЗПП.

⁴³ Ауторка оправдано указује да је у појединим процесним ситуацијама потребно дозволити изношење процесног материјала и када није изнет у преклузивном року, будући да утврђивање појединих чињеница може постати релевантно тек у каснијим фазама поступка. О овом и другим недостацима постојећег законског решења о изношењу новота у раној фази поступка видети више Ракић-Водинелић, 2011: 520-523.

своје право могли остварити и на мање скуп начин. Кључно питање које се поставило у свим случајевима јесте: докле се странка може користити својим правима, а одакле почиње њихова злоупотреба? Другим речима, како извагати да ли у датом случају треба допустити странци остваривање одређеног права које јој гарантује закон или јој онемогућити његово коришћење, ради заштите интереса лица која у томе трпе штету. У циљу ближег сагледавања овог проблема, аутор ће приказати неколико специфичних случајева злоупотребе процесних овлашћења и права на правну заштиту из судске праксе домаћих судова, у којима се губи јасна граница између вршења права и његове злоупотребе.

Тужилац је подигао тужбу против двоје тужених, који су по занимању адвокати, ради сметања државине. Првотужени⁴⁴ је ангажовао другог адвоката за заступање, док је друготужени за заступање опуномоћио адвоката који је у истом поступку и првотужени. Дакле, странка која у поступку не иступа сама, већ је ангажовала другог адвоката да је заступа, истовремено заступа друготуженог у парници. Поступак пред првостепеним судом окончан је одбијањем тужбеног захтева тужиоца и налагањем тужиоцу да надокнади трошкове поступка туженима, у висини одређеној према Тарифи о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, имајући у виду да су обоје тужених имали пуномоћнике адвокате. Полазећи од основног права странке да у парничном поступку предузима радње сама или да ангажује пуномоћника, чини се да у оваквој ситуацији нема ничег спорног. Међутим, имајући у виду да је првотужени који је ангажовао адвоката, заступао друготуженог у истом поступку, пред другостепеним судом поставило се питање да ли су трошкови на име заступања првотуженог који истовремено заступа друготуженог оправдани, имајући у виду да очигледно познаје право и да у истом поступку услуге заступања пружа другом лицу. У том смислу, другостепеном одлуком је укинута донета одлука и наложено првостепеном суду да приликом одлучивања о трошковима поступка има у виду одредбу чл. 9 Закона о парничном поступку, којом се забрањује злоупотреба права у поступку.⁴⁵ У конкретном примеру судови су морали проценити да ли првотужени вршењем права на заступање од стране пуномоћника, злоупотребљава то своје право ради остваривања трошкова поступка. За давање одговора на ово питање могло би се поћи од основног критеријума за процену постојања злоупотребе права, а то је да ли је првотужени ангажовањем пуномоћника штитио оправдани

⁴⁴ ЗПП не познаје термине првотужени, друготужени, трећетужени итд, већ су поменути термини дело судске праксе. Ради лакшег разумевања примера аутор ће се њима служити.

⁴⁵ Решење Вишег суда у Нишу 9 Гж-184/2022 од 10. 10. 2022. године.

интерес што ће ,полазећи од института заступања, значити да ли му је било потребно стручно знање адвоката за заштиту његових интереса у парници. С друге стране, ангажовање пуномоћника у парничном поступку није искључиво професионалне природе, јер према одредбама Закона о парничном поступку пуномоћник не мора да буде адвокат, што значи да се може ангажовати и из других разлога, а не због његове стручности. То могу бити недостатак времена, поверење, немогућност да странка подробније проучи случај, болест, тренутна спреченост присуствовању суђењима и сл. Према томе, странка која је по занимању адвокат такође има право да је заступа пуномоћник, због којих издатака би имала право на њихову надокнаду.⁴⁶ Међутим, полазећи од природе злоупотребе права, која захтева сагледавање сваког конкретног случаја у склопу свих околности, за давање одговора на питање да ли је овде првотужени злоупотребио право потребно је узети у обзир околност да првотужени, иако по занимању сам адвокат, има право да ангажује пуномоћника из поменутих разлога, али и чињеницу да је у идентичном чињеничном и правном питању ипри једновременом одлучивању заступао друготуженог. Специфичност ситуације у односу на уобичајене случајеве ангажовања пуномоћника од странке која је и сама адвокат, огледа се у околности да првотужени није имао ниједан оправдан интерес за ангажовање адвоката, имајући у виду да је све радње које је адвокат предузимао у поступку за њега, он истовремено предузимао за друготуженог.

У следећим примерима који се често срећу у пракси, ради се о тзв. „цепању” тужбе или предлога за извршење, када тужилац подиже више тужби или предлога за извршење ради намирења потраживања, која су могла бити остварена и вођењем једног поступка.⁴⁷ За разлику од злоупотребе процесног овлашћења у претходном примеру, овде се ради о злоупотреби права на правну заштиту, будући да странке захтевају правну заштиту првенствено ради постизања трошкова поступка, а не ради заштите и остваривања грађанског субјективног права. У конкретном примеру, тужилац је, као извршни поверилац, поднео више предлога за извршење према истом извршном дужнику, по основу сваког рачуна појединачно, ради наплате дуга. Након усвајања предлога за извршење и приговарања на

⁴⁶ <http://pravnabaza.paragraf.rs/dokumenti/casopis/217527>, Приступљено 5. 2. 2022. године.

⁴⁷ Иако се подношењем предлога за извршење покреће извршни поступак, учесталост случајева у пракси у којима се покренути извршни поступци по приговору извршног дужника, настављају у парничном поступку у коме трошкови извршења чине укупне парничне трошкове, указује на потребу њиховог разматрања са аспекта злоупотребе права у циљу остваривања трошкова парничног поступка.

решења о извршењу од стране туженог, као извршног дужника, поступци су настављени у парници у којој је дошло до њиховог спајања ради економичности поступка. Питање које се поставило по окончању поступка у коме је тужилац успео, јесте да ли му треба досудити трошкове поступка на име састављања сваког предлога за извршење, будући да је своје право по свим рачунима могао истовремено остваривати у једном поступку, подношењем једног предлога за извршење.⁴⁸ И у овој ситуацији тужилац се користи својим уставом гарантованим правом на правну заштиту, али истовремено ствара увећане трошкове поступка на терет супротне странке, на име састава сваког предлога за извршење, иако је право могао остварити са мањим трошковима. На седници Одељења за привредне спорове Привредног апелационог суда одржаној дана 7. 11. 2016. године и 8. 11. 2016. године, заузет је став да су трошкови које је тужилац имао за састављање сваког предлога за извршење и плаћао их адвокату, били потребни за вођење поступка и да има право на њихову накнаду, без обзира што је своје право могао остваривати у једном поступку. За овакав закључак нису уопште дати критеријуми којима су се судови руководили приликом оцене да ли је дошло до злоупотребе права. С обзиром на то да је начин таквог остваривања права тужиоца непотребно тегобан за супротну страну, а да покретање једног поступка није више тегобније за тужиоца у односу на то када покреће више поступака, могло би се рећи да тужилац злоупотребљава право ради остваривања циља који уставотворац није имао у виду приликом прописивања његовог права на активирање судског апарата. Слична ситуација постоји када је странка поводом истог догађаја водила две парнице ради одвојеног остваривања накнаде материјалне и нематеријалне штете, иако је то могла учинити подизањем једне тужбе и вођењем једног поступка. Насупрот напред изнетом ставу привредних судова, у овој ситуацији суд је закључио да је применом начела савесности и поштења и забране злоупотребе процесних овлашћења искључена могућност да странка оствари трошкове у оба поступка.⁴⁹

Тужилац је подигао тужбу против туженог, чијим је тужбеним захтевом тражио утврђење ништавости уговора о кредиту. По окончању поступка у којем је усвојен тужбени захтев, подигао је нову тужбу чијим је тужбеним захтевом тражио исплату дуга по основу неоснованог обогаћења, будући да је претходно успео у парници у којој је утврђена ништавост уговора о кредиту. Иако је једним тужбеним захтевом могао кумулативно поставити

⁴⁸ Професор Водинелић наведени случај сврстава у временски непримерено вршење права, као једном од видова злоупотребе права, односно у вршење права кад му време није, или временски подељено уместо јединствено. (Водинелић, 1996: 56).

⁴⁹ Виши суд у Чачку Гж-1420/2020 од 1. 7. 2021. године.

два тужбена захтева, ради утврђења ништавости и повраћаја датог, тужилац се одлучио на покретање два поступка. Разлог за овакво поступање може бити одредба Тарифе о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, којом је прописано да ако је тужбом постављено више кумулативних захтева, адвокату припада пун износ награде који се увећава за по 50% те награде за други и сваки даљи захтев.⁵⁰ Дакле, у случају када у једној тужби постави кумулативно два тужбена захтева, тужилац има право на накнаду трошкова поступка у висини од 150%, док би процентуално приказана висина трошкова поступка у ситуацији када се покрену два одвојена поступка износила 200%. На наведени начин, покретањем два одвојена поступка, када нема оправданог разлога за то, тужилац злоупотребава право на правну заштиту, наносећи штету супротној странци која је изложена дуплом плаћању трошкова у оба поступка у којима је тужилац успео са тужбеним захтевом.

Приказаним примерима показује се неретко прибегавање странака различитим „смицалицама” ради остваривања добити у виду увећаних трошкова поступка, које успевају у својој намери, уколико не буду санкционисане одбијањем њиховог захтева за накнаду трошкова поступка. Створени привид вршења законом датог овлашћења не сме добити правно признање кроз недовољно образложене одлуке судова, у којима се разграничење између вршења права и његове злоупотребе своди на просто негирање да је злоупотреба извршена. Иако у сваком поједином случају странка врши законом признато право, будући да злоупотреба и значи кретање странке у објективним границама права, на судовима је да свестрано оцене све околности случаја и да сваку злоупотребу санкционишу.

6. Закључак

Принцип забране злоупотребе права, као опште начело, налази своју примену и у парничном поступку, кроз законско увођење дужности странака да савесно користе права која су им призната законом и дужности суда да спречи и казни сваку злоупотребу права које странке имају у поступку. Иако Закон термилошки неусаглашено регулише садржину злоупотребе права, она ће постојати увек када странка врши право без оправданог интереса за то, односно противно циљу који је законодавац имао у виду приликом прописивања овлашћења. Анализа праксе домаћих судова показује да странке често прибегавају вршењу процесних овлашћења ради проузроковања трошкова који нису потребни за вођење парнице у

⁵⁰ Тарифни број 14, ст. 2 Тарифе о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, *Службени гласник РС*, бр. 121/2012, 99/2020 и 37/2021.

циљу њихове коначне наплате од супротне странке. Ради постизања овог циља служе се различитим „досеткама”, како на плану вршења процесних овлашћења, тако и на плану остварења права на правну заштиту, што за последицу има учестало изигравање суда и супротне странке, које не бива увек санкционисано.

Чињеница да се увећање трошкова поступка остварује „гомилањем” уобичајених парничних радњи, попут подношења поднесака, изношења нових предлога ради узроковања додатних рочишта и сл, чини тежим посао суда да овај вид злоупотребе препозна и одмах санкционише. Мере које суду стоје на располагању у ту сврху, у виду новчаног кажњавања и обавезивања странке да надокнади штету супротној странци коју је проузроковала извршеном злоупотребом, ретко налазе примену у пракси, што може бити показатељ како недовољне спремности суда на њихову примену, тако и потешкоћа суда да њихово изрицање поткрепи уверљивим разлозима. Предметни вид злоупотребе права најчешће се санкционише у коначној одлуци о трошковима поступка, одбијањем захтева странке да јој се надокнаде трошкови поступка који нису били потребни за вођење парнице. Имајући у виду да се поменута мера примењује тек приликом доношења одлуке, да се њоме не одлучује о трошковима поступка странке која није успела у спору и да се непотребност трошкова ретко образлаже изричитим позивањем суда на извршену злоупотребу, овакво законско решење чини се недовољно ефикасним за кажњавање несавесних парничара и сузбијање штетности извршене злоупотребе по поступак у току његовог трајања. Недовољна примена и неадекватност прописаних санкција указује на потребу за њиховим проширењем, попут увођења овлашћења суда да у току самог поступка ускрати процесну радњу којом се злоупотребљава право, чиме би се појачала „брига” суда о економичном вођењу поступка и допринело отклањању злоупотребе процесног овлашћења истовремено са његовим вршењем.

За разлику од ограничене листе репресивних санкција, Закон о парничном поступку обезбеђује широк нормативан оквир за превентивно сузбијање злоупотребе права, који своју примену налази првенствено у „добром” управљању поступком од стране суда. Дужност суда да поступак спроведе у одређеном временском оквиру, да реагује на изношење процесног материјала странака у каснијим фазама поступка, да одбаци предлоге и захтеве који не испуњавају законом предвиђене услове, само су део предвиђених законских решења која за циљ имају спровођење економичног и ефикасног поступка, без сувишних и неоправданих страначких радњи. Упркос чињеници да остваривање поменутог циља зависи од дисциплинованог поступања странака, са једне стране, и висprenости и стручности судије,

са друге стране, широк каталог превентивних мера чини добру основу за предупређивање злоупотребе права. Ипак, треба имати у виду да сваку парницу прати низ практичних изазова, како у погледу мањкавости појединих законских решења, тако и у погледу различитих „смицалица” странака, због чега постављени нормативни оквир за превентивно сузбијање злоупотребе права остаје недовољна гаранција за реализацију овог циља.

ЛИТЕРАТУРА

- Водинелић, В. (1996). Конкретизовање забране злоупотребе права. У: *Злоупотреба права* (стр. 39–69). Ниш: Универзитет у Нишу, Правни факултет;
- Дика, М. (2010). *Грађанско парнично право, Правни лекови*. Загреб. Народне новине.
- Константиновић, М. (1925). Забрана злоупотребе права и социјализација права. *Архив за правне и друштвене науке*. Коло 2, књига 27. 169–189.
- Марковић, М. (1937). Злоупотреба права у грађанском парничном поступку. *Архив за правне и друштвене науке*. Коло 2, књига 51. 49–61;
- Марковић, М. (1968). *Грађанско процесно право. Парнични поступак*. Ниш.
- Познић, Б. (1970). *Грађанско процесно право*. Београд: Савремена администрација.
- Ракић-Водинелић, В. (2011). Закон о парничном поступку Србије 2011. *Правни записи*. Год. II, број 2.
- Станковић, Г. (2007). Несавесно парничење и мере за спречавање злоупотребе процесних овлашћења. *Научни скуп Српско право – некад и сад*. 119–130.
- Станковић, Г. (2010). *Грађанско процесно право*. Ниш: Правни факултет у Нишу – Центар за публикације.
- Станковић, Г., Петрушић, Н. (1996). Правно на правну заштиту – услов правне и политичке стабилности. *Право: теорија и пракса*. 73–80.
- Стојановић, Д. (1970). Злоупотреба права у нашој теорији, законодавству и судској пракси. *Зборник Правног факултета у Нишу*. 87–99.
- Трива, С. (1980). *Грађанско парнично процесно право*. Загреб: Народне новине.
- Трива, С. (1972). Мјере које имају за циљ да грађански судски поступак буде бржи и ефикаснији. *Архив за правне и друштвене науке*. Књига 4. 418–428.

Трива, С., Дика, М. (2004). *Грађанско парнично процесно право*. Загреб: Народне новине.

Прописи

Закону о адвокатури. *Службени гласник РС*, бр. 31/2011 и 24/2012 – одлука УС.

Закон о парничном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/02013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020.

Закон о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/2020.

Закон о основама својинскоправних односа. *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/26 и *Службени гласник РС*, бр. 115/2005 – др. закон.

Закон о судским таксама. *Службени гласник РС*, бр. 28/94, 53/95, 16/97, 34/2001 – др. закон, 9/2002, 29/2004, 61/2005, 116/2008 – др. закон, 31/2009, 101/2011, 93/2012, 93/2014, 106/2015 и 95/2018.

Кодекс професионалне етике адвоката. *Службени гласник РС*, бр. 27/2012 и 159/2020 – одлука УС.

Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката. *Службени гласник РС*, бр. 121/2012, 99/2020 и 37/2021.

Статут Адвокатске коморе Србије. *Службени гласник РС*, бр. 85/2011, 78/2012, 86/2013 и 11/2023 – одлука УС.

Одлуке судова Републике Србије

Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж-3101/2021 од 6. 1. 2022. године;

Решење Вишег суда у Ваљеву Гжрр-39/2022 од 28. 7. 2022. године;

Решење Привредног апелационог суда Пж-3828/2021 од 27. 5. 2021. године;

Решење Вишег суда у Ваљеву Гж-424/2019 од 14. 5. 2020. године;

Решење Привредног апелационог суда Пж 3578/2016 од 19. 5. 2016. године;

Решење Вишег суда у Нишу Гж-184/2022 од 10. 10. 2022. године;

Решење Вишег суда у Чачку Гж-1420/2020 од 1. 7. 2021. године;

Решење Вишег суда у Нишу Гж-2004/20 од 27. 4. 2022. године;

Решење Вишег суда у Нишу Гж 3486/88 од 8. 9. 2022. године.

Електронски извори

<http://prav nabaza.paragraf.rs/dokumenti/casopis/641179>

<http://prav nabaza.paragraf.rs/dokumenti/casopis/217527>

<https://www.pravosudnabaza.org/>

Jovana Kocić,
PhD Student,
Faculty of Law, University of Niš

MISUSE OF POWERS IN CIVIL PROCEEDINGS AIMED AT INCURRING THE COSTS OF PROCEEDINGS

Abstract

In the paper, the author explains the concept of misuse of powers in civil proceedings, with particular reference to the misuse of powers in order to incur the costs of the proceedings. In this context, the author presents the legal provisions regulating the costs of litigation proceedings, both between the parties and towards the court, and correlates them with the powers misused by parties in order to incur the costs of litigation proceedings. The paper further provides an overview of the preventive and repressive measures that the legislation has made available to the judge in order to suppress and eliminate the misuse of powers. In particular, the author refers to the refusal of the party's request to be reimbursed for the litigation proceeding costs that were not necessary for conducting the litigation, as a special measure for sanctioning the committed misuse. In the end, in order to examine the boundaries between the permissible exercise of procedural rights and their abuse or misuse, the author presents several cases from the practice of domestic courts concerning the misuse of powers aimed at incurring the costs of proceedings.

Keywords: *misuse of powers, procedural powers, court costs, principles, sanction.*